

PIETER A.J. CALJÉ

UNIVERSITEIT EN STAD IN DE JAARBOEKEN VAN MAASTRICHT

HET VERLANGEN NAAR EEN UNIVERSITEIT

De komst en uitbreiding van de universiteit is een belangrijke thema van de Maastrichtse geschiedenis in de periode die de Jaarboeken bestrijken. Wie vanuit die optiek de Jaarboeken ter hand neemt leert het nodige over de geschiedenis van de universiteit en over de relatie tussen stad en universiteit.

Vooraf het eerste decennium van het Jaarboek ademt de frisse sfeer van de wederopbouw en van bestuurders die de handen uit de mouwen steken. Ze blijken al zeer vroeg gegrepen door de gedachte dat Maastricht universiteitsstad moet worden en het Jaarboek documenteert dat fraai. Het maakt duidelijk dat in het oppakken van de academische ambities het proces van Europese eenwording een belangrijke rol gespeeld heeft. Burgemeester W. baron Michiels van Kessenich had hier al meteen hoge verwachtingen van. *'Wellicht zal het jaar 1957 in de geschiedenis der mensheid geplaatst worden naast 1492, het tijdstip dat in onze historische boeken gefixeerd staat, als beginpunt van de "Nieuwe Tijd"*, houdt hij de lezer in 1957 voor (1957 pag. 1).

In 1958 publiceert Maastricht samen met Aken en Luik het boek *Land zonder Grens* dat dit gebied als een proefveld van West-Europese samenwerking presenteert. Michiels van Kessenich hoopte dat het nieuwe Europa even christelijk zal zijn als het Heilig Roomse Rijk. *'Maastricht aanvaardt zijn roeping om dit ideaal na te streven, omdat het al zijn stedelijke wensen daarin veilig weet'* (1959, pag. 1). In dat kader paste ook een universiteit. Het gemeentebeheer en de provincie waren het daar al over eens en beide reageerden teleurgesteld toen de Commissie Piekhaar en de Commissie Nader bij de toekomstige spreiding van het Hoger Onderwijs allereerst aan het oosten bleken te denken. Gouverneur F. Houben bleef desondanks krachtig volharden in dit streven (1959, pag. 27). Op 25 februari 1960 namen Provinciale Staten een motie aan, waarin de vestiging van een universiteit in Maastricht van groot belang werd geacht, zowel voor de nationale ontwikkeling als voor de groeiende eenwording van West-Europa. *'Door zijn ligging en zijn cultuur is Maastricht bij uitstek geschikt voor de vestiging van een gezonde universitaire gemeenschap en deze ligging biedt tevens unieke mogelijkheden tot verruiming van het universitaire onderwijs in internationaal en supranationaal perspectief'* (1960, pag. 5). Prof. dr. P. Mennicken viel de Provincie bij. Juist de aard van de

Maastrichtse cultuur - oecumenisch, meer lettend op wat bindt dan wat scheidt - maakte Maastricht bij uitstek geschikt voor grensoverschrijdende samenwerking. Prof. dr. ir. H.C.J.H. Gelissen, directeur van de PLEM en grote man achter de industrialisatie van Limburg, meende dat een dergelijke universiteit een bewuste vorming in Europese richting kon bevorderen (1960, pag. 6). Medio juli 1960 werd dat nog eens aan veertig kamerleden die op werkbezoek in Maastricht kwamen, duidelijk gemaakt. Het voortvarende stadsbestuur reserveerde alvast 35 ha in het Jekerdal waar een dergelijke universiteit in landschappelijke omgeving in alle rust tot bloei zou kunnen komen (1960, pag. 14).

Dit arcadische beeld heeft de kamerleden niet over de streep gehaald, want vervolgens horen we vijf jaar niets. In 1965 kwam de zaak in een stroomversnelling door de oprichting van de Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg (SWOL). In datzelfde jaar kwam minister M. Vrolijk van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk op bezoek om het nieuwe gebouw van het Conservatorium en de Muziekschool te openen. Gouverneur C.J.H.A. van Rooy hield de minister bij die gelegenheid voor dat Maastricht bij uitstek gekenmerkt werd door fijnzinnig maatgevoel tussen het behoud van oude cultuurwaarden en de eisen van het moderne leven. Een dergelijk stad met maatgevoel was zijns inziens bij uitstek geschikt om er een universiteit te vestigen (1965, pag. 38).

De zekerheid dat er een terrein voor de nieuwe universiteit beschikbaar zou zijn lijkt een ander belangrijk tactisch argument te zijn geweest. Toen Michiels van Kessenich op 2 oktober 1967 de gemeenteraad wist te overtuigen een terrein van 43 ha aan de oostzijde van de stad te reserveren noemde wethouder Korn het desbetreffende raadsstuk een historisch stuk en hij hoopte maar dat Den Haag Maastricht niet wederom in de steek zou laten. De burgemeester, die evenals de gouverneur vele malen Den Haag voor dit doel bezocht had, stelde vol vertrouwen, maar enigszins voorbarig dat de zaak politiek in orde was. Alsof de buit al binnen was merkte hij op, *'dat als Limburg een universiteit zal krijgen, er nog twee generaties voor nodig [zouden] zijn om van Maastricht een universiteitsstad te maken.'* (1967, pag. 4).

Dat de burgemeester wat te optimistisch was geweest, bleek het volgende jaar.

De ondertekening van de oprichtingsakte van de Rijksuniversiteit Limburg (RL) door koningin Juliana op 9 januari 1976, onder het toezien van dr. J.G.H. Tans, voorzitter van het college van bestuur.

De Commissie Van Walsum, die de noodzaak van een Achtste Medische Faculteit moest onderzoeken evenals een plaats van vestiging, onderkende wel de noodzaak van een extra medische faculteit maar bleek sceptisch over Maastricht omdat er op academisch vlak nog niets voorhanden was. Deze beslissing was aanleiding tot de meest woedende momenten in het Jaarboek.

Dr. J.G.H. Tans, Tweede Kamerlid voor de PvdA en groot ijveraar voor de Maastrichtse universiteit, vond het argument dat de commissie hanteerde immoreel. *'Het moment is aangebroken waarop verdere verwaarlozing van Limburg een bedreiging gaat vormen voor de economische toekomst*

en van het behoud van het nationale karakter van de streek'. Gouverneur Van Rooy - wat meer beheerst - wees op het vele Limburgse talent dat verloren zou gaan (1968, 39).

Heel Limburg stond in vuur en vlam. Op 16 juni 1967 hadden alle Limburgse burgemeesters al aangegeven dat zij achter de Maastrichtse kandidatuur stonden (1967, pag. 21). Nu schaarde ook de vakbonden zich achter de campagne. F. Dohmen van de Mijnerwerkersbond en J. Hubben van de Katholieke Vereniging voor Mijnebeambten wezen op de werkgelegenheidseffecten, secretaris W. Toonen van SWOL op de goede mogelijkheden tot samenwerking met

de streekziekenhuizen. Gouverneur Van Rooy haalde de oude gedachte van de drie culturen weer van stal, en wees op de beschikbaarheid van het terrein. Fractievoorzitter J. Banens van de Maastrichtse KVP tenslotte verzekerde dat het universiteitsideaal bij de gehele Maastrichtse bevolking wortel had geschoten. Al deze argumenten werden nogmaals - en in alle toonaarden - herhaald toen op 1 oktober de voltallige KVP-fractie in de Tweede Kamer naar Maastricht kwam, dat op 15 november nog eens dunnetjes werd overgedaan voor de AR-kamerleden (1968, pag. 39-40). Verder zette het Burgercomité Universiteit Limburg via de Limburgse middelbare scholen 350.000 handtekeningen uit die op 25 maart 1969 aan minister Veringa van Onderwijs werden aangeboden (1969, pag. 10).

In 1969 zou de beslissing vallen. Burgemeester mr. A.M.J.H. Baeten, die Michiels van Kessenich was opgevolgd, zag in zijn nieuwjaarsrede de beslissing over de Achtste Medische Faculteit in dezelfde orde van grootte als de ontwikkeling van de mijnbouw in Zuid-Limburg en de overgang van cultuur- en handelscentrum naar moderne industriestad. *'Ieder moment, dat nu wordt gebruikt om de structuur van onze samenleving voor te bereiden op de komst van een universiteit, welbested is', stelde de optimistische Baeten* (1969, pag. 5).

Het Jaarboek laat in deze periode vooral het bestuurdersperspectief zien en maakt duidelijk dat de Maastrichtse en Limburgse bestuurders bijzonder graag een universiteit wilden. Daarin vallen twee periodes te onderscheiden. Tussen 1957 en 1960 poogde Maastricht zich als Europese stad te profileren en op grond daarvan een Europees georiënteerde universiteit te claimen. Na 1965 speelden de sociaal-economische argumenten en de achterstelling van Limburg een grotere rol. De wijze waarop de bestuurders zich voor de komst van de universiteit hebben ingezet past precies in de wederopbouwgeest die het Jaarboek in deze periode kenmerkt, maar ook in het beeld van voortvarende bestuurders dat het stadsbestuur met het Jaarboek wilde oproepen.

DE KOMST VAN DE UNIVERSITEIT

Hoe de universiteit er tenslotte kwam is bekend. Niettegenstaande het vertrouwen van de diverse burgemeesters was het beslissende moment dat de PvdA in september 1969 voor Maastricht koos, en wel om electorale redenen. Nu de ontzuiling bij de katholieken zo goed doorzette meende zij

kansen te hebben in het Zuiden. De KVP kon toen niet achterblijven. Uiteindelijk had niet zozeer het traditionele Maastrichtse cultuureigene de doorslag gegeven, maar de modernisering daarvan. De minister hanteerde andere argumenten. Naast de spreiding van het hoger onderwijs hechtte hij veel waarde aan de potentiële wisselwerking met de Franse en Duitse cultuur, maar dat laatste was politiek toen toch niet de kern van de zaak. De doorslaggevende lokale factor sloot eerder aan bij het 'fijne maatgevoel tussen traditioneel en vernieuwing' die gouverneur Van Rooy eerder had opgemerkt, maar dan anders dan de gouverneur het had bedoeld.

Officieel was de zaak pas echt zeker toen koningin Juliana op 16 september 1969 in de troonrede bekendmaakte dat de Achtste Medische Faculteit in Maastricht gevestigd zou worden. Om twee uur klonken de klokken van Grameer - 'de groete klok'. De hele burgerij betoonde meteen haar vreugde. De fanfares van Sint Jozep en de Koninklijke Harmonie brachten met de zangkoren de Mastrechter Staar, het Maastrichts Mannenkoor, de Wieker Eindrach en het Heerder Mannenkoor een serenade aan de burgemeester en de gouverneur die op het gouvernement bijeen waren. Overal gingen de vlaggen in top. Zelfs elders in het land en in het buitenland staken Maastrichtenaars het roodwitblauw uit. Het vermeende gevaar voor het nationale karakter van de streek was duidelijk geweken (1969, pag. 9). Het Jaarboek sprak van een *'geluksboodschap van de eerste orde'* voor de stad en dat het geschokte vertrouwen in Limburgs toekomst hersteld zou worden (1969, pag. 5).

De verwachting was dat de Medische Faculteit vóór 1980 zou functioneren in nauwe affiliatie met de ziekenhuizen van Maastricht (Annadal), Heerlen en Sittard. Ook de nieuwe Psychiatrische Kliniek Vijverdal werd gesitueerd aansluitend aan het terrein waar men toen de Medische Faculteit nog gedacht had, zodat ook die kliniek zich mogelijk kon aansluiten. En bij een Medische Faculteit zou het niet blijven wist iedereen zeker: *'Noe de achste, strak de res: wat dachste?'* (1969, pag. 10).

Het jaar daarop werden de ambities nog verder opgeschroefd. Toen de Commissie Tans, die de oprichting moest voorbereiden, op 2 maart 1970 werd geïnstalleerd werd de uitbreiding naar een volwaardige universiteit al de gewoonte zaak van de wereld gevonden.

Rede van prof.dr. H. Tiddens, gehouden in de kapel van het Jezuïetenklooster aan de Tongersestraat, bij de start van de Medische Faculteit Maastricht, 16 september 1974.

Tans kwam al in oktober met een Interim-rapport en in 1971 met een eerste uitwerking. In het Interim-rapport was het tijdpad aanzienlijk versneld. Nu werd een beperkte opening in 1974 voorzien. Daarnaast werd gedacht aan een Alfafaculteit in de binnenstad. Dat moest het begin van een universiteit worden die in de jaren tachtig tienduizend en later twintig tot vijfentwintig duizend studenten zou trekken. Bovendien moest het een grensoverschrijdende universiteit worden. Tans en Veringa waren het hierover al gauw eens en kregen steun van de Belgische minister van Onderwijs Vermeilen die een Benelux-universiteit voorzag, die zich uiteindelijk zou ontwikkelen tot Europees Wetenschappelijk Instituut (1970, pag. 12). Inmiddels was er toch twijfel gerezen over de gereserveerde terreinen in Amby en Heer. In 1971 ontstond een lichte voorkeur voor het terrein in Heugem, en die locatie werd in 1972 daadwerkelijk aangewezen. De gemeente had in totaal vierhonderd hectaren her en der verspreid in

Maastricht-Oost lange tijd ongebruikt gelaten. Dat was economisch wel bezwaarlijk geweest, maar, zo verdedigde burgemeester Baeten deze politiek, een universiteit situeren doe je maar één keer. *'De keuze van het universiteitsterrein is een beslissing voor eeuwen'* (1972, pag. 5). De nieuwe universiteit moest overigens geen campus-universiteit worden. Tans wilde met die mode van het moment breken en dat is een zegen voor zowel de stad als de universiteit gebleken. Zowel de Vrije Universiteit als de Universiteit Twente waren even tevoren als campusuniversiteit gebouwd en beide universiteiten plukken daar nu nog de wrange vruchten van (1970, pag. 14). De nieuwe Medische Faculteit moest een faculteit als geen andere worden. De Commissie Tans produceerde in 1972 de basisfilosofie waarin de faculteit opgebouwd zou worden rond een Medisch Regionaal Centrum (MRC), dat primair voor de volksgezondheid bedoeld zou zijn en dan pas voor

Burgemeester A. Baeten brengt temidden van raadsleden en ambtenaren een toast uit op het besluit van de Eerste Kamer tot vestiging van de Rijksuniversiteit Limburg, genomen op 2 december 1975.

het academisch onderwijs. Dit nam ook bezwaren weg die wel in Maastricht tegen de academisering van Annadal gerezen waren. De vrees bestond namelijk dat de academisering van het ziekenhuis ten koste van de patiëntenzorg zou gaan. Verder zou de faculteit zich primair op eerstelijnszorg richten. Dit beleid, dat in 1972 in Medisch Contact - tegelijk met de eerste advertenties voor hoogleraren- gepubliceerd werd, kreeg meteen de volle steun van de Koninklijk Maatschappij ter Bevordering der Geneeskunst (1972, pag. 9-10). De Utrechtse hoogleraar kindergeneeskunde prof. dr. H.A. Tiddens, die veel oog had voor onderwijsvernieuwing, zou de eerste voorzitter van de faculteit worden. Dat de universiteit ook in zijn opbouwfase nog steeds een belangrijke plaats in het bewustzijn van het stadsbestuur innam bleek toen op 16 september 1974 de eerste studenten arriveerden. Het Jaarboek sprak over de belangrijkste dag van 1974. Burgemeester Baeten verwelkomde de studenten met de

woorden: *'Op deze dag hebben we eeuwen gewacht'*. Dat deze magistraat kennelijk graag in eeuwen dacht bestempelt hem vooral tot een goed katholiek, en zijn woorden moeten ongetwijfeld vooral in overdrachtelijke en minder in historische zin worden opgevat. Bij die gelegenheid beloofde staatssecretaris voor Hoger Onderwijs G. Klein overigens dat nog in zijn ambtsperiode de Medische Faculteit i.o. uitgebouwd zou worden tot de Rijksuniversiteit Limburg, bestaande uit de Faculteit der Geneeskunde en die der Algemene Wetenschappen (1974, pag. 51). Klein hield woord. Het jaar daarop was alles rond. Op 11 september 1975 stemde de Tweede Kamer officieel met de nieuwe universiteit in. De verwachtingen van de stad waren nog steeds groot: *'Concentratie van intellect en wetenschappelijk denken zal in het gehele maatschappelijke leven zijn invloed doen gelden'*, memoreerde de burgemeester op die dag.

Toen op 2 december 1975 ook de Eerste Kamer akkoord ging, bespeelde wethouder H. Roovers als vreugdebetoon het stadhuisorgel (1975, pag. 43). Tans kreeg de welverdiende gouden erepenning van de stad Maastricht en op 9 januari 1976 kwam koningin Juliana de nieuwe universiteit plechtig openen. Daar de stichting van een universiteit één der regalia is, werd dit plechtig in een koninklijke bul vastgelegd. Ook de Limburgse bevolking had deel aan de feestvreugde.

De koningin moest over een vendeltapijt de aula van de universiteit aan de Tongersestraat schrijden, een gebruik dat uitsluitend aan regerend vorsten is voorbehouden.

Hub Noten schreef het volksstuk *De Keizer van St. Pieter* en 's avonds organiseerden het Comité Maastrichter Geis en het Oranjecomité Maastricht een groot feest (1976, pag. 2-4).

Tot 1975 is het beeld steeds: voortvarende bestuurders die eensgezind en in volle overeenstemming met de bevolking grote successen behalen op vijanden van buitenaf (en dan vooral Den Haag). De bittere conflicten die binnen de Commissie Tans uitgevochten werden blijven bijvoorbeeld buiten beschouwing. Het Jaarboek geeft een heroïsch beeld dat weliswaar genuanceerd dient te worden, maar dat ook weer niet geheel onjuist is. Als de vestigingsstrijd en de opbouwfase in de geschiedenis van de Universiteit Maastricht ons iets leert dan is het dat het goed is om ambities te hebben. De Jaarboeken belichten in deze periode vooral de heldendaden van de bestuurders en het kan niet ontkend worden dat deze met passie en volharding succesvol voor de komst van de universiteit hebben gestreden. Latere medewerkers en studenten van die universiteit zijn hen dankbaarheid verplicht.

DE UITBOUW VAN DE UNIVERSITEIT

De nadruk op foto's, na 1975, verhoogde de visuele aantrekkelijkheid, maar had nadelige gevolgen voor de diepgang en de lijn in het Jaarboek. Zij kregen sterker het karakter van een kroniek. Die maakte wel duidelijk dat de universiteit een uniek onderwijssysteem ging hanteren. Op 29 augustus 1975 verscheen in *Medisch Contact* een artikel over het Probleem Gestuurd Onderwijs (PGO). Het onderwijs werd niet meer systematisch opgezet volgens een systeem van basisvakken en brugvakken, maar vanuit problemen zoals die zich in de praktijk van de (huis)arts

voordeden. Het initiatief zou niet bij de docenten maar bij de studenten moeten liggen. De studenten stelden zichzelf steeds weer nieuwe vragen en de docent diende hem daarbij te coachen. Tenslotte werd het onderwijs in grote thematische blokken die over langere periodes doorliepen, ingedeeld. Dit systeem was ontwikkeld door prof.dr. W. Wijnen, die eerder aan de Groningse Faculteit der Sociale Wetenschappen verbonden was geweest. Daar was het als uitvloeisel van de culturele revolutie van de jaren 1960 ontstaan uit samenwerking tussen studenten en docenten. Het was daar succesvol geweest totdat het systeem verzand was als gevolg van onverkwikkelijke politieke conflicten tussen communisten en niet-communisten. Wijnen bracht het mee naar Maastricht, sleutelde er nog wat aan en vormde het om tot een succesvol systeem waar meteen al 96 procent der studenten positief over was. Niet ten onrechte merkte het Jaarboek op: *'Voor een dergelijke aanpak is elders in den lande en in Europa een studentenrevolte ontketend'* (1975, pag. 54). Revolutionair leek de cultuur rond de universiteit overigens alleen in onderwijskundige zin te zijn. Toen in 1978 de eerstejaars studenten werden verwelkomd wist men -met voorbijgaan aan de stormachtige ontwikkelingen die de popcultuur het afgelopen decennium had doorgemaakt- niet beter te doen dan een volksdansgroep op het Vrijthof te laten optreden om de sfeer te verhogen (1978, pag. 36). En als men aan een studentenstad en een studentencultuur dacht, kwam men in het Jaarboek niet veel verder dan bier drinken.

De uitbouw van de universiteit kwam in deze jaren op gang. Doorslaggevend was daarbij de motie Deetman, die op 19 december in de Tweede Kamer werd ingediend en op 21 december unaniem werd aanvaard. In het kader van de *Perspectievennota* wilde de Kamer Limburg steunen dat met hoge werkloosheid kampte terwijl steunmaatregelen uitbleven. De motie vroeg de minister zorg te dragen voor een groei van de RL naar een volwaardige universiteit met zesduizend studenten in 1990.

Deze motie zou de achtereenvolgende bewindslieden - waaronder Deetman zelf - aansporen ondanks de economische neergang van Nederland genereus in te stemmen met nieuwe studierichtingen. Op dat moment was Pais minister van Onderwijs. Deze stelde zo zijn eisen. Hij wilde aandacht voor vernieuwing, multidisciplinariteit en maatschappelijke

Koningin Juliana bij de opening van de RL in januari 1976, met burgemeester A. Baeten (links) en gouverneur C. van Rooy.

relevantie en keurde in dat kader als eerste in 1980 de voor Nederland volstrekt nieuwe studierichting Sociale Gezondheidskunde goed, met als zwaartepunten sociale gezondheid, beheer en beleid van gezondheidsvoorzieningen en gezondheidsvoorlichting en voeding. Dit was een idee geweest van minister Van Kemenade, die zich liet inspireren door het Angelsaksische concept Social Health. In 1984 zou deze opleiding een eigen faculteit krijgen: de Faculteit der Gezondheidswetenschappen. Pais stemde in 1980 ook in met de oprichting van drie nieuwe studierichtingen: rechten, economie en filosofie en opvoedkunde. Gezien de moeilijke economische toestand wilde de minister om de motie waar te kunnen maken aanvankelijk vooral grote en goedkope studierichtingen. Daarom werd met rechten en economie een begin gemaakt. In 1978 hadden M.J. Cohen en H.F.M. Crombach in het *Juristenblad* een stukje geschreven over de mogelijkheden van een probleemgestuurde juristenopleiding en hun vroeg hij nu deze gedachte uit te werken.

Hun *Schets voor een juridische studierichting aan de Rijksuniversiteit Limburg* zou de basis vormen van de Rechtenfaculteit, die in 1982 van start ging. Beide auteurs zouden een grote rol in de Maastrichtse universiteit spelen, Cohen als rector-magnificus tot hij als staatssecretaris en burgemeester van Amsterdam naar elders werd geroepen. Economie volgde in 1984. Aan deze opleiding lag een rapport *Economie in Maastricht* ten grondslag, dat het vak economie op een voor Nederland nieuwe manier moest invullen.

Het PGO-model, integratie van bedrijfseconomie en algemene economie, maatschappelijk relevante zwaartepunten zoals economie van de technologische ontwikkeling, arbeid, arbeidsmarkt en arbeidsverhoudingen en overheid en economie stonden daarbij centraal. Men ging er niet zozeer van uit dat de afgestudeerden als econoom werkzaam zouden zijn maar eerder als manager.

De studenten zijn alvast begonnen met de nieuwbouw van het academisch ziekenhuis in Randwyck, een actie als reactie op bezuinigingen en dus vertraging aangekondigd door minister A. Pais van Onderwijs. Foto 1979.

Het was een opleiding die vooral in economisch denken wilde opleiden. Van een opleiding filosofie tenslotte werden geen grote studentenaantallen verwacht. Na veel aanzetten lukte het pas in 1991 met de multidisciplinaire studierichting Cultuur- en Wetenschapsstudies te beginnen, waarin filosofie naast geschiedenis, letteren, kunst en technologie een plaats kreeg. Een echte letterenfaculteit mocht de RL niet opzetten - daar waren er al genoeg van, en de beroepsmogelijkheden waren beperkt. De missie van de nieuwe faculteit was om langs interdisciplinaire weg geesteswetenschap-

pelijke en cultuurhistorische methodes te gebruiken om problemen van de hedendaagse cultuur te verdiepen. Wetenschap en techniek maakten daar uitdrukkelijk onderdeel van uit.

De studierichting groeide zo snel dat er binnen de Faculteit der Algemene Wetenschappen spanningen ontstonden en er in 1993 een aparte Faculteit der Cultuurwetenschappen kon worden opgericht. Deze wist door zijn nieuwe opzet, in een klimaat van afnemende belangstelling voor de letterenfaculteiten elders in het land, zijn studentenaantallen goed op

Het Oud-Gouvernement aan de Bouillonstraat, in 1985 door de universiteit van de Provincie Limburg overgenomen. Foto 1990.

peil te houden. Van deze Faculteit werd ook in de stad veel verwacht aan bijdragen aan het culturele en historische leven. Angenies Brandenburg stelde in 1991 dat de hoogleraar Letteren en Kunst Wiel Kusters, die in 1989 door de SWOL was benoemd, toen al veel had bijgedragen aan nieuwe impulsen van de stedelijke cultuur (1991, pag. 54).

En in 1996 werden de afstudeerscripties van Marjan Melkert en Sasja Krusinga speciaal in het Jaarboek uitgelicht vanwege de bijdrage die zij aan de bestudering van de lokale cultuur hadden geleverd (Marjan Melkert met haar scriptie over de Zonneberg, Sasja Krusinga door het industriële erfgoed van de Sphinx in kaart te brengen). Het is evenwel

De aanbouw van het ziekenhuis St. Annadal, bestemd voor de nieuwe operatiekamers en de poliklinieken. Foto 1979

de vraag of deze faculteit wel volledig aan deze hooggespannen verwachtingen heeft kunnen voldoen. Wiel Kusters heeft de stad op veel plaatsen voorzien van fraaie epigrammen, maar de studenten bleken niet massaal de Maastrichtse archieven binnen te stormen om daar lacunes in de Maastrichtse geschiedenis op te gaan vullen. De faculteit heeft tenslotte zijn eigen missie en die lag nu juist niet in het traditioneel historische. Hier bleek dat universitaire cultuur en stedelijke cultuur minder vanzelfsprekend op elkaar aansloten dan in de hooggestemde retoriek van de jaren 1950 wel verondersteld werd. Als voorlopig laatste faculteit volgde tenslotte de Faculteit der Psychologie. In 1994 werd deze studierichting tegen het advies van de zusterinstellingen, die vreesden voor concurrentie en twijfelden aan het arbeidsmarktperspectief, goedgekeurd. De Maastrichtse opleiding onderscheidde zich van de meer traditionele psychologieopleidingen door de nadruk op de

hardere kant van de psychologie. Waar elders vooral de klinische psychologie domineerde, richtte Maastricht zich op cognitieve psychologie en biopsychologie, elders nogal verwaarloosde benaderingen. Het Nederlands Instituut voor Psychologen ondersteunde die aanpak als de benadering van de toekomst. In 1995 kwamen de eerste studenten. Kenmerkend voor alle uitbouwplannen was dat Maastricht iets nieuws moest brengen in een oud en eerbiedwaardig instituut als de universiteit. Niet alleen het onderwijssysteem, ook de inhoud en de aanpak van de Maastrichtse opleidingen verschilden van wat elders voorhanden was. Dat het om iets nieuws ging moest de student-in-spe ook op nieuwe wijze duidelijk worden gemaakt. Maastricht was de eerste Nederlandse universiteit die ging adverteren om studenten te trekken. Vanaf 1986 verschenen paginagrote advertenties in de landelijke dagbladen en in 1994 was zij de eerste universiteit die met Tv-spotjes ging werken. Het aantal aanmeldingen voor de Open Dag steeg meteen

In juni 1979 werd voor de eerste keer aan 43 studenten van de Medische Faculteit de doctoraalbul uitgereikt; de vrouwelijke geslaagden maakten er meteen een feest van.

met 21 procent (1994, pag. 52). Die reclamecampagnes werkten mede zo goed, omdat Maastricht steeds hoog scoorde in allerlei studentenenquêtes. Het PGO-systeem en de nieuwe aanpak binnen oude studierichtingen leverde goede rendementen op en vooral ook tevreden studenten. Niet dat het PGO-systeem niet ter discussie werd gesteld. In het begin van de jaren negentig vroeg gastredacteur Angenius Brandenburg zich af of de hoge rendementen er niet op duiden dat de studies te licht waren, en of het aan de Medische Faculteit ontwikkelde systeem wel aansloeg bij andere faculteiten (1991, pag. 15). Maar dat bleken toch tijdelijke rimpelingen. Het PGO-systeem bleef ferm in het hart van het strategisch beleid van de universiteit gepositioneerd en tot in de eenentwintigste eeuw bleef Maastricht hoog scoren in allerlei landelijke enquêtes en bij buitenlandse studenten, die toen in groten getale op het systeem af kwamen. Maastricht leverde door het onderwijssysteem, door de nieuwe aanpak van oude studierichtingen en door het

naar buiten gerichte communicatiebeleid een belangrijke impuls aan de vernieuwing van het universitair bestel en aan de diversificatie daarvan. Deze vernieuwende aanpak van oud cultuurgoed was vooral ministerieel beleid. Maar het is toch aardig dat te verbinden met het fijne maatgevoel tussen oud en nieuw, dat gouverneur Van Rooy in 1965 zo kenmerkend achtte voor de Maastrichtse stads-cultuur - hoewel die stads-cultuur de balans wellicht wat anders gelegd zou hebben.

DE UNIVERSITEIT ONDER DAK

De groeiende universiteit had uiteraard gebouwen nodig. De nieuwe faculteiten konden ideaal gehuisvest worden in de nu leegkomende kloostergebouwen in de binnenstad. In 1973 was al het oude Canisianum van de Jezuïeten aan de Tongersestraat gekocht. In 1982 volgde de Nieuwenhof ten behoeve van de Rechtenfaculteit. In 1985 werd het Oud-Gouvernement aan

de Bouillonstraat voor 6,8 miljoen gulden van de Provincie overgenomen en in 1986 het Commandantshuis (Tongersestraat nr. 6) en de Lenculenstraat nr. 14. Voor de Maastrichtse binnenstad was dat een zegen. De oude gebouwen kregen een nieuwe bestemming die in het verlengde van de oude lag. Omdat de universiteit zich erg cultuurbewust toonde in de omgang met het Maastrichtse culturele erfgoed, ontving zij op 11 september 1993 van de stad de Victor de Stuers-prijs (1993, pag. 53).

In het Jaarboek ging van alle universitaire instellingen de meeste aandacht uit naar de Medische Faculteit en het ziekenhuis. Hoewel de Achtste Medische Faculteit zich aanvankelijk vooral op eerstelijnszorg en samenwerking met de bestaande ziekenhuizen zou richten, ontstond er al snel een lobby voor een echt academisch ziekenhuis. Dat kwam er in twee stappen: eerst werd Annadal geacademiseerd en daarna werd er een nieuw academisch ziekenhuis gebouwd. De specialisten van Annadal die niet voor een plaats in het academisch ziekenhuis in aanmerking kwamen, werden na lange procedures in 1982 uiteindelijk uitgekocht. In 1986 werd Annadal officieel academisch ziekenhuis, wat meer researchmogelijkheden, meer personeel, een nauwere samenwerking met de universiteit en meer onderwijsmogelijkheden met zich meebracht (1984-86, pag. 14-15).

Maar het was van meet af aan al duidelijk dat Annadal op den duur niet zou voldoen als academisch ziekenhuis. In 1980 verwierf het rijk ten behoeve van de universiteit zich voor de vriendenprijs van 34 miljoen gulden het zo lang gereserveerde terrein van 34 ha in Heugem-Randwyck van de gemeente Maastricht (1980, pag. 54). Op 17 oktober 1983 gaf minister Deetman het startschot voor het nieuwe AZM dat op het voor de universiteit gereserveerde terrein in Sandwich gebouwd zou worden. Dit nieuwe AZM -het grootste gebouw van heel Limburg- zou in 1991 klaar zijn. Belangrijker was wat er binnen de muren van het ziekenhuis gebeurde. De hartchirurgen stalen daarbij de show. Onder leiding van Olaf Penn verrichten zij op 14 mei 1986 de eerste open hartoperatie in Maastricht. De komende zes jaar zouden er vijfduizend open harttransplantaties plaatsvinden (1984-86, pag. 14). Dezelfde Penn zorgde met een wikkelhartoperatie op 27 februari 1989 zelfs voor een primeur in Nederland. Omdat de resultaten tegenvielen werd na zeven pogingen het experiment evenwel gestaakt. (1992, pag. 74). Men bleef evenwel zoeken en experimen-

teren. In 1997 probeerde de hartspecialist Prenger naar voorbeeld van de Braziliaan Batista hartverkleiningsoperaties uit, die echter evenmin een succes zouden worden (1997, pag. 53). Wel zeer succesvol was het onderzoeksprogramma CARIM, dat sinds de start in 1988 toonaangevend op het terrein van cardiovasculair onderzoek in Europa is geworden. De hartchirurgen zouden in 1993 in groot conflict met het ziekenhuisbestuur komen. Het AZM moest bezuinigen en de hartchirurgen wilde dat hartchirurgie buiten schot bleef. Er overleden nu al patiënten op de wachtlijst, één volgens het bestuur, twaalf volgens de hartspecialisten. Die meenden bovendien met negenhonderd open hartoperaties per jaar winst te maken; het bestuur dacht dat er geld bij moest. Het bestuur wilde zich ook niet houden aan de arbeidstijden van de bedienaars van de hart-longmachines - een uitzichtloos beleid dat uiteindelijk door de rechter werd afgestraft (1993, pag. 76). Er gebeurde dus meer in de Medische Faculteit dan alleen hartchirurgie. Hoogleraar Hemker wist in 1980 hemofiliepatiënten aan zich te verplichten door hun medicijnen in plaats van met een spuit nu met een drankje toe te dienen (1980, pag. 22). In 1982 vond de eerste niertransplantatie plaats, in 1985 de eerste reageerbuisbevruchting en in 1986 de eerste pancreastransplantatie. In hetzelfde jaar opende prinses Irene de Bloedbank (1984-86, pag. 14-15). Deze en vele andere successen vinden we in de diverse Jaarboeken terug. De Medische Faculteit was zeker in deze periode de meest populaire in het Jaarboek. Is dat omdat in de Medische Faculteit het nut van de universiteit voor de Maastrichtenaars het meest concreet duidelijk wordt? Of past de medische wetenschap het best in de op heldenfeiten gerichte verslaggeving van het Jaarboek?

INTERNATIONALISERING VAN DE UNIVERSITEIT

De stad had vanaf 1957 kansen gezien zich als Europese en internationale stad te profileren. Dit was ook uitdrukkelijk gebruikt als argument om een universiteit naar Maastricht te halen. Maar daar was niet veel van terechtgekomen. Maastricht was rond 1990 een nieuw type universiteit, zeker, maar één die uitsluitend in het nationale academische landschap een rol speelde. In 1989 waren er op een totaal van ruim vijfduizend studenten 23 Belgische en 35 Duitse studenten en daarbij bleef het wat de internationale uitstraling betrof (1989, pag. 38). Dat zou evenwel in de

Het AZM en de Medische Faculteit gezien vanuit de lucht. Fotografie ©AZM Stafgroep Communicatie, afd. Media-services.

jaren 1990 anders worden. Allereerst bleek dat de aanwezigheid van de universiteit tal van internationale academische organisaties aantrok. In 1981 had zich -na een bijeenkomst van de Europese Raad in Maastricht- aan het Onze Lieve Vrouweplein al het European Institute for Public Affairs gevestigd (EIPA), dat zich bezig houdt met allerlei aspecten van openbaar bestuur en management op Europees niveau. Rond 1990 kwam deze stroom internationale opleidingen echter goed op gang. In 1989 vestigde het oude Delftse Institute for Management Science zich in Randwyck (in 1993 hernoemd tot Maastricht School of Management). Een jaar later opende het Institute for New Technologies van de United Nations University (UNU-INTECH) zijn deuren in de Witmakersstraat. Dit instituut richt zich op vraagstukken rond de economische effecten van het toepassen van nieuwe technologieën in derdewereldlanden. Spectaculair was

de vestiging van de Japanse Teikyo-universiteit op Annadal in 1990. Het academische niveau bleek er toch wel erg laag te zijn. Maar in 1995 vestigde zich aan de Teikyo-universiteit ook het Maastrichtse Centre for Transatlantic Studies - een samenwerkingsverband voor de bestudering van transatlantische relaties van een kleine dertig universiteiten aan beide zijden van de oceaan. Uiteindelijk zouden zich zo'n dertig internationale academische instituten in Maastricht vestigen, met een wisselende mate van samenwerking met de Maastrichtse universiteit. Belangrijker was dat de universiteit zelf internationaliseerde. Het Verdrag van Maastricht, dat in 1992 gesloten werd, gaf de stad Maastricht een enorme internationale naamsbekendheid en een Europese uitstraling. De universiteit speelde daar direct op in. Rector-magnificus J. Cohen wilde de Maastrichtse universiteit een *'proeftuin van studies in Europees verband'* maken

(1991, pag. 15). Internationalisering werd ook één van de speerpunten van haar strategisch beleid (1993, pag. 36). In 1996 werd uit de naamsbekendheid van Maastricht de consequentie getrokken en veranderde de universiteit haar naam in Universiteit Maastricht (1996, pag. 52).

De kern van dit internationaliseringprogramma was dat de universiteit zelf internationale programma's ging aanbieden, zowel op eerstejaars als op postdoctoraal niveau. De beide economieopleidingen (algemene economie en bedrijfskunde) werden halverwege de jaren negentig geheel Engelstalig, de rechtenfaculteit begon de European Law School en in 2002 startte de Faculteit der Cultuurwetenschappen met de opleiding European Studies. In datzelfde jaar opende ook het University College zijn poorten. Dit was een *liberal arts*-achtige opleiding in Angelsaksische stijl, waarbij de studenten konden kiezen uit een breed aanbod van sociale wetenschappen, geesteswetenschappen en bètavakken.

Deze opleiding kreeg geen eigen faculteit maar wel een eigen pand in de Hof van Slijpe aan de Bouillonstraat, waar ooit Karl Marx logeerde. Ook werden allerlei internationale postdoctorale en masteropleidingen ontwikkeld, zoals European Studies in Science and Technology (ESST), een samenwerkingsverband tussen een groot aantal Europese universiteiten. ESST behelst een eenjarige opleiding gericht op technologieonderzoek in maatschappelijke en Europese context waarbij de studenten een half jaar aan de thuisuniversiteit en een half jaar aan een andere participerende universiteit doorbrengen.

De internationalisering van het programma is zeer succesvol geweest. In 1999 waren er al twaalfhonderd buitenlandse studenten op een totaal van meer dan tienduizend (1999, pag. 11) en in 2003 was dat aantal tot 20 procent opgelopen (2003, pag. 65). Zij is daarmee de meest internationale universiteit van Nederland. En inderdaad heeft de positionering van Maastricht als Europese stad hierin een doorslaggevende rol gespeeld.

Een zeer gedurfd element in de internationaliseringpolitiek was het samenwerkingsverband dat Maastricht aanging met het Belgische Limburgs Universitair Centrum in Diepenbeek, dat sterk op de bètawetenschappen is gericht, die Maastricht nu juist niet in huis heeft. Al in 1990 had Luc Soete - hoogleraar internationale economie - gepleit voor het idee met Diepenbeek tot een transnationale universiteit te komen (1990, pag. 24). In 1999 kwam de Transnationale Universiteit Limburg in een stroomversnel-

ling. Twee jaar later gingen gezamenlijke opleidingen op het gebied van kennistechnologie en *life sciences* van start toen de Nederlandse en Vlaamse minister van Onderwijs een verdrag sloten dat de tUL mogelijk moest maken. Internationale samenwerking blijkt moeilijk en in de komende tijd zal er ongetwijfeld kritisch naar deze samenwerking worden gekeken.

Transnationaal denken had wel succes op ander vlak. Vanaf de beginjaren van de universiteit was het vinden van kamers voor studenten een probleem, omdat Maastricht nu eenmaal niet van oudsher een studentenstad was. In vele delen van het Jaarboek treffen we hier klachten over aan, worden we op ludieke acties vergast die dit probleem onder de aandacht moeten brengen of lezen we over onconventionele oplossingen zoals het gebruik van caravans op de Dousberg (1984-86, pag. 19). Vlaanderen is evenwel vlak bij het centrum van Maastricht en uiteindelijk zouden vele huizenbezitters in Kanne, Vroenhoven, Lanaken of Veldwezelt goede zaken doen door kotten aan Maastrichtse studenten te verhuren.

DE UNIVERSITEIT EN DE STAD

De stadsbestuurders hebben sinds de jaren 1950 met hartstocht gestreden om een universiteit naar hun stad te halen. Heeft de universiteit gebracht wat zij ervan verwacht hadden? Zij gingen er van uit dat de Maastrichtse stedelijke cultuur over een aantal kenmerken beschikte die bij uitstek geschikt waren om het project van een universiteit tot een succes te maken. Als zij gedacht zouden hebben dat de universiteit naadloos aan zou sluiten bij de stedelijke cultuur dan hebben zij het mis gehad. De universitaire cultuur speelt zich op een nationaal, Europees en zelfs globaal niveau af en wist maar mondjesmaat het contact met het locale te vinden. Dat bleek uit de teleurstelling die er soms heerste over de integratie van de Faculteit der Cultuurwetenschappen in het locale culturele leven. De studentencultuur blijft ook al een enclave in de stad en bovendien vertrekken de meeste studenten na hun afstuderen weer uit Maastricht, zonder een verdere constructieve bijdrage aan de ontwikkeling van de stad te leveren. Ook de inbedding van het universitaire personeel in de stad kan, zo stelde het rapport-Berenschot in 2005, sterker.

Maar het economische belang van de universiteit voor de stad staat buiten kijf. In 1989 stelde het Jaarboek: *'In de*

jaren zeventig had Maastricht zich moeizaam weten op te krikken van dommelende provinciestad tot ontwakende universiteitsstad. De zwogers van destijds voor het vestigen van de Rijksuniversiteit Limburg bleken zich allerminst te hebben vergist. Warmgedraaid door een gunstig economisch klimaat was de RL als motor bijzonder krachtig gebleken. Zij leverde voor een belangrijk deel het stuw- en ook het trekvermogen om de verdere ontwikkelingen van de gemeente in de overdrive te laten voortsuizen' (1989, pag. 4). Gastredacteur Toon Jenniskens kon dat in 1994 preciezer in kaart brengen. Toen telde de universiteit tweeduizend medewerkers en zeventuizend studenten. Samen met verwante instituten als Vijverdal zorgde de universiteit voor 5600 banen, waarvan 4800 in Maastricht. Zij was daarmee direct verantwoordelijk voor tien procent van de Maastrichtse werkgelegenheid (1994, pag. 38). Deze cijfers ontleende Jenniskens aan het rapport *De economische betekenis van de Rijksuniversiteit Limburg*, dat door de hoogleraar economie H. Maks met zijn medewerkers was geschreven - een voorbeeld van inhoudelijke samenwerking tussen stad en universiteit.

Ook hielp de universiteit het stedelijke klimaat cultureel te moderniseren. 'Er gebeurt nu eenmaal meer in Maastricht dan pakweg 10-15 jaar geleden: er is veel meer te doen, met name in de sfeer van evenementen en happenings, en in het bijzonder op het gebied van kunst en cultuur' kon gastredacteur Rob Christiaanse in 1996 schrijven (1996, pag. 52). Het reeds genoemde rapport-Berenschot adviseert Maastricht 'versterking van de dimensies Europese stad, Universiteitsstad en Cultuurstad'. En feitelijk voor al die drie aspecten is de aanwezigheid van de universiteit wezenlijk. Daartoe is meer integratie van de universiteit in het stedelijk leven wenselijk. Maar dat zal vanzelf gebeuren. De kracht van de Maastrichtse universiteit is immers dat zij zich goed weet te positioneren in een globaliserende wereld. Vele globaliseringstheoretici hebben er al op gewezen dat globalisering gepaard gaat met een hernieuwde aandacht voor het locale. Volgens die theorie is het dus zeker: universiteit en stad zullen elkaar weten te vinden.